

Тетяна АНДРІЙЧУК

*кандидат політичних наук, заступник завідувача відділу
департаменту інформації та комунікацій з громадськістю
Секретаріату Кабінету Міністрів України*

НОВА СТРАТЕГІЯ ЄС ДЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ УКРАЇНИ

Ключові слова: громадянське суспільство, громадський простір, організації громадянського суспільства, Європейський Союз, врядування.

Метою дослідження: проаналізувати положення Стратегії ЄС для громадянського суспільства, презентованої Європейською Комісією наприкінці 2025 року, та визначити пріоритетні питання, які важливо врахувати в Україні.

Виклад основного матеріалу. Тривалий час заходи зі створення сприятливого середовища для громадянського суспільства залишалися питаннями скоріше внутрішньої політики держав-членів Європейського Союзу. Водночас з початку 2020-х років різні інституції ЄС почали приділяти все більшу увагу до цих питань в контексті проблем демократії та дій, що мали б її захистити на європейському просторі.

Яскравим прикладом стало представлення наприкінці 2023 року Європейською Комісією так званого Пакету заходів на захист демократії. Організаціям громадянського суспільства, їх ролі в демократичних процесах та необхідності сприяти реалізації цієї ролі у відповідному документі було відведено особливе місце [1]. Важливо, що на підтримку Пакету на захист демократії Європейська Комісія вперше прийняла документ з конкретними рекомендаціями для держав-членів стосовно сприяння громадській участі та функціонуванню громадського простору – Рекомендації щодо сприяння залученню й ефективній участі громадян та організацій громадянського суспільства в процесах формування політики [2].

Одна з рекомендацій Європейської Комісії стосувалася прийняття державами-членами планів дій або еквівалентних ініціатив для підтримки безпечного та сприятливого громадського простору. Слід відзначити, що низка європейських країн вже мають подібні документи (стратегії, плани дій тощо). Водночас тривалий час організації громадянського суспільства звертали увагу, що такий документ мав би бути і на рівні Європейського Союзу як дороговказ та засіб запобігання небажаним проявам обмежень громадського сектору в окремих державах-членах ЄС.

Так, у 2022 році загальноєвропейські мережі організацій громадянського суспільства European Civic Forum та Civil Society Europe закликали розробити Стратегію ЄС для громадянського суспільства, що підтримали понад 300 європейських громадських організацій та асоціацій [3]. Заклик отримав підтримку й у вигляді Резолюції Європейського Парламенту про негативні прецеденти звуження простору для громадянського суспільства, в якій одним із пріоритетів визначалося прийняття Європейською Комісією комплексної загальноєвропейської стратегії сприяння громадянському суспільству [4].

Як результат, у листопаді 2025 року Європейська Комісія після проведення широких публічних консультацій оприлюднила Стратегію ЄС для громадянського суспільства [5]. У Стратегії громадянське суспільство визначається основою демократії в європейських державах, а його організації такими, що потребують залучення до прийняття рішень, сприяння діяльності та захисту, а також фінансової підтримки з боку ЄС та держав-членів. Документ визначає низку конкретних дій як на рівні ЄС, так і на національному рівні, структурувавши їх довкола трьох ключових цілей: 1) зміцнити взаємодію з громадянським суспільством як партнером у врядуванні; 2) забезпечити відкритий, безпечний та сприятливий громадський простір, надаючи підтримку та захист організаціям громадянського суспільства; 3) підтримати організації громадянського суспільства належним, сталим та прозорим фінансуванням.

У рамках першої цілі – зміцнення взаємодії з громадянським суспільством як партнером у врядуванні – Європейська Комісія визначає керівні принципи ефективного і змістовного діалогу з організаціями громадянського суспільства. Йдеться про: 1) *партнерство* (у формуванні діалогу, визначенні пріоритетів та порядку денного, оцінці результатів); 2) *комплексність* (залучення громадянського суспільства на різних етапах розробки політики); 3) *передбачуваність та регулярність* (у т. ч. достатні часові рамки); 4) *прозорість* (щодо процедур, цілей, термінів та критеріїв участі); 5) *представництво* (відбір учасників з урахуванням незалежності, легітимності, репрезентативності та експертизи організацій, а також відданості цінностям ЄС); 6) *інклюзивність* (секторальний та географічний баланс, а також залучення організацій, що представляють недостатньо представлені, маргіналізовані, вразливі групи); 7) *доступність* (усунення бар'єрів і забезпечення повноцінної та рівної участі); 8) *підзвітність* (зворотний зв'язок щодо того, як діалог сприяє просуванню політики); 9) *ресурсне забезпечення* (фінансова або логістична підтримка для забезпечення участі); 10) *безпека* (гарантії безпечної участі в діалозі, зокрема щодо захисту персональних даних та конфіденційності).

Для України важливо звернути увагу, що відповідні принципи мають дотримуватися не лише Європейською Комісією. Державам-членам рекомендовано зміцнити власні національні механізми та політику залучення на основі визначених принципів і вжити подальші кроки для впровадження згаданих вище Рекомендацій щодо сприяння залученню й ефективній участі громадян та організацій громадянського суспільства 2023 року. Ще один важливий аспект для нашої держави – Європейська Комісія прагне посилити співпрацю також з організаціями громадянського суспільства держав-кандидатів на вступ до ЄС. Передбачається інституціоналізувати та стандартизувати консультації з громадськими організаціями під час підготовки засідань органів у рамках угод про асоціацію, а також під час відповідної діяльності та моніторингу.

Друга ціль – забезпечення відкритого, безпечного та сприятливого громадського простору – зосереджується на належному моніторингу бар'єрів, що перешкоджають функціонуванню організацій громадянського суспільства (у т. ч. переслідування громадських активістів) та їх транскордонній співпраці. На національному рівні державам-членам пропонується розробити або оновити спеціальні стратегії чи плани дій для підтримки, захисту та розширення можливостей організацій громадянського суспільства, а також сприяння безпечному громадському простору. Для України також важливо звернути увагу, що Європейська Комісія відстежує розвиток подій не лише в державах-членах, але й кандидатах на вступ до ЄС. Зазначається, що всі ключові реформи у таких країнах повинні проводитися повністю прозоро та інклюзивно, із залученням заінтересованих сторін, а відповідні дорожні карти включати конкретні дії зі зміцнення сприятливого середовища для громадянського суспільства.

У рамках третьої цілі – підтримки організацій громадянського суспільства належним, сталим та прозорим фінансуванням – Європейська Комісія наголошує на важливості продовження прозорості та підзвітної підтримки організацій громадянського суспільства з використанням різних фінансових інструментів на рівні європейського співтовариства. Однак, оскільки фінансів лише ЄС недостатньо, планується поглиблювати партнерство з іншими донорами, у т. ч. бізнесом та благодійним сектором, для об'єднання ресурсів. Водночас державам-членам пропонується створити та підтримувати сприятливе правове та регуляторне середовище для організацій громадянського суспільства та донорів, зокрема шляхом впровадження принципу недискримінації та реалізації ширшої Рекомендації Ради щодо розвитку рамкових умов соціальної економіки. Також окремо йдеться про доповнення коштів ЄС

внутрішніми механізмами підтримки організацій громадянського суспільства.

Висновки. Як бачимо, Стратегія ЄС для громадянського суспільства стала важливим документом для демонстрації важливості підтримки відповідних організацій європейськими інституціями в контексті захисту демократії. Водночас Стратегія послідовно просуває і поглиблює положення Рекомендацій щодо сприяння залученню й ефективній участі громадян та організацій громадянського суспільства в процесах формування політики 2023 року та визначає відповідні пропозиції національним урядам держав-членів.

Україна, хоча є лише кандидатом на вступ до ЄС, має враховувати визначені пріоритети та рекомендації, насамперед, як важливий фактор євроінтеграції, а також під час формування і реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства. Оскільки у 2026 році завершується реалізація Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки [6], важливо дотриматися рекомендацій Європейської Комісії стосовно прийняття відповідних стратегій чи планів дій на національному рівні та розробити нову Національну стратегію на наступний період. Показово, що відповідне завдання вже передбачено урядом України в євроінтеграційній Дорожній карті з функціонування демократичних інституцій [7]. Водночас в основу нового документа доцільно було б закласти три основні цілі нової Стратегії ЄС: зміцнення взаємодії з громадянським суспільством як партнером у врядуванні (громадська участь); забезпечення безпечного та сприятливого громадського простору (підтримка створення та функціонування, а також захист організацій громадянського суспільства); фінансова підтримка організацій громадянського суспільства (як пряма, так і в ширшому розумінні – через сприяння залучення коштів бізнесу та інших організацій).

Слід звернути увагу і на можливості врахування конкретних рекомендацій Стратегії ЄС для громадянського суспільства в інший спосіб. Зокрема, керівні принципи ефективного і змістовного діалогу з організаціями громадянського суспільства надають рамку для покращення законодавства України з питань публічних консультацій, а також впровадження (розвитку) спеціальних механізмів діалогу з організаціями громадянського суспільства.

Окремим важливим дороговказом для України має бути посилення діалогу органів виконавчої влади з організаціями громадянського суспільства в ширших рамках євроінтеграції, створення (розширення) для цього спеціальних структур та механізмів, оскільки ЄС послідовно

посилюватиме увагу до позиції відповідних організацій під час оцінки поступу української держави.

Список використаних джерел

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on Defence of Democracy. *Eur-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0630>.

2. Commission Recommendation C/2023/8627 on promoting the engagement and effective participation of citizens and civil society organisations in public policy-making processes. *Eur-lex*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:C\(2023\)8627](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:C(2023)8627).

3. European Commission publishes long-awaited Civil Society Strategy, in positive step forward. *European Civic Forum*. URL: <https://civic-forum.eu/press/european-commission-publishes-long-awaited-civil-society-strategy-in-positive-step-forward>

4. A resolution on the shrinking space of civil society in Europe adopted by European Parliament 08.03.2022. *Legislative Observatory*. URL: <https://oeil.europarl.europa.eu/oeil/en/document-summary?id=1696770>.

5. EU Strategy for Civil Society. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/document/download/8c30975d-bc1c-4415-8dcd-a71cb28f3662_en?filename=JUST_template_comingsoon_standard.pdf.

6. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 07 вер. 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/487/2021>.

7. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 “Основи процесу вступу до ЄС” : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 трав. 2025 р. № 475. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/475-2025-%D1%80>.

Христина БІДОНЬКО

*аспірантка кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

ЗАЛУЧЕНІСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗАКОНІВ

Ключові слова: європейська інтеграція, парламент, якість законодавчої процедури.